DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I DANMARK

1. DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I 1964

Den danske økonomi har gennem de senere år været præget af en betydelig vækst. Når bortses fra 1963, hvor stigningen i bruttonationalproduktet kun androg ca. 2 %, har den årlige vækstrate gennemsnitligt ligget på omkring 6 %, hvilket efter de foreliggende oplysninger også har været tilfældet i 1964. Da der gennem året har været en meget betydelig nettoimport, er den mængde varer og tjenester, der har været til rådighed til indenlandsk forbrug og investering steget noget kraftigere, formentlig med omkring 10 %. Såvel for forbruget som for investeringerne synes der i år at have været tale om nogenlunde samme reale vækst som i perioden 1958–62, dvs. godt 6 % for forbrugets og ca. 10 % for investeringernes vedkommende.

TABEL 1

Bruttonationalproduktet 1961–64.

Mldr. kr. – årets priser	1961	1962	1963	1964 Skøn
(1) Lønindkomst	22.0	24.9	26.9	30.0
(2) Anden faktorindkomst	16.1	17.5	18.1	29.6
(3) Beregnet afskrivning, reparation og vedligeholdelse	7.3	8.2	8.9	
(4) Bruttonationalprodukt til faktorpris	45.4	50.6	53.9	59.6
(5) Indirekte skatter ÷ pristilskud	4.0	4.9	5.8	6.7
(6) Bruttonationalprodukt i markedspriser	49.4	55.5	59.7	66.3
(7) Import af varer og tjenester	14.9	16.9	17.0	20.5
(8) Export af varer og tjenester	14.3	15.3	17.3	19.1
(9) Merimport af varer og tjenester	0.6	1.6	−0.3	1.4
(10) Ialt til rådighed for hjemmemarkedet (6)+(10)	50.0	57.1	59.4	67.7
Anvendt til:				
(11) Offentligt forbrug	6.3	7.4	8.3	48.9
(12) Privat forbrug	29.9	33.8	35.9	
(13) Faste bruttoinvesteringer:				
offentlige	3.0	3.4	3.7	18.8
private	10.1	11.3	11.5	
(14) Lagerinvesteringer m. v.	0.7	1.2	–	

Den fortsat stærke aktivitetsstigning må ses på baggrund af dels en formentlig ikke helt ringe stigning i produktiviteten, dels en betydelig nedgang i gennemsnitlig ledighed. Medens det gennemsnitlige antal ledige blandt de arbejdsløshedsforsikrede i 1963 gennemsnitligt omfattede godt 30.000 personer, var deres antal i 1964 kun knapt 20.000. Samtidig steg antallet af arbejdsløshedsforsikrede med omkring 13.000 personer, således at antallet af beskæftigede i alt er steget med omkring 25.000 personer. Da de arbejdsløshedsforsikrede inden for byerhvervene skønsmæssigt udgør henved halvdelen af den samlede arbejdsstyrke inden for dette område, skulle den samlede beskæftigelse her være steget med ca. 45.000 personer. Af den samlede stigning skyldes formentlig godt 20 % afvandringen fra landbrugserhvervene. For samtlige erhverv under ét har beskæftigelsesstigningen derfor været noget mindre end de godt 3 %, formentlig kun ca. 2 %.

TABEL 2

Den gennemsnitlige beskæftigelse og ledighed blandt de arbejdsløshedsforsikrede.

1000 personer	1962	1963	1964
Antal forsikrede	762	770	780
Antal beskæftigede	23	32	19
Antal ledige	739	738	761
Ledighedsprocent	3.0	4.1	2.5

Den betydelige stigning i beskæftigelsen har tillige betydet, at også lønindkomsterne er vokset en del. Som følge af de generelle løntillæg i henhold til helhedsløsningens 2. trin og den samtidige pristalsregulering blev arbejdslønningerne i byerhvervene i marts-april forøget med henved 5 %, hvortil kommer en vis lønglidning. Dennes omfang kendes endnu ikke, men ganske groft kan den formentlig anslås til i hvert fald et par procent. Da beskæftigelsen samtidig er steget, bliver stigningen i lønsummen noget kraftigere, måske en halv snes procent. Inden for landbruget tyder de nu foreliggende oplysninger på en lidt kraftigere lønstigning, formentlig henved 10 %. Inden for dette område er imidlertid beskæftigelsen faldet, således at lønsummen næppe er ændret væsentligt. For funktionærer og tjenestemænd har lønstigningen formentlig været lidt svagere end for arbejderne. Også deres antal er imidlertid vokset, således at lønindkomsterne også på dette område er steget omtrent lige så stærkt som for de øvrige grupper.

For de selvstændige næringsdrivende i byerhvervene har der været tale om en ret betydelig indkomststigning som følge af den større produktion. Efter de foreliggende oplysninger har såvel industriens omsætning af egne varer som de omsatte mængder for 1.–3. kvartal 1964 under ét ligget ca. 13 % højere end i samme periode sidste år. På den anden side tyder

disse tal på, at priserne har været stabile. Når hensyn tages til den samtidige stigning i råvarepriser og lønninger på den ene side og produktivitetsstigningen på den anden, er det nærliggende at antage, at bruttostykavancerne inden for dette område næppe er blevet forøget væsentligt, hvorimod dette formentlig har været tilfældet inden for en række andre byerhverv – navnlig bygge- og anlægsvirksomheden – idet avancerne her ofte beregnes som et fast tillæg til omkostningerne. Som følge af den fortsatte vækst i kapitalapparatet er imidlertid også omkostningerne ved dettes vedligeholdelse vokset. For de selvstændige i byerhvervene under ét er der derfor næppe grund til at regne med en større stigning i de samlede nettoindkomster end de ca. 10 %, hvormed de samlede lønindkomster er steget.

For de selvstændige landbrugere har der formentlig været tale om en indkomststigning, der snarest ligger lidt i overkanten af, hvad der er blevet opnået i byerhvervene. Dette skyldes dels de fortsat gunstige – omend vigende – eksportpriser, der har medført en stigende indtjening trods en nedgang i den mængdemæssige udførsel af visse animalske landbrugsvarer, navnlig okse- og kalvekød. Forbruget på hjemmemarkedet har fortsat været stigende, samtidig med, at priserne er blevet forhøjede, dels i henhold til hjemmemarkedsordningerne, dels som følge af de høje eksportpriser. Også for den vegetabilske produktion har der været tale om en betydelig stigning i produktionsværdien. Høsten i 1964 var således ca. 10 % højere end i 1963. Også landbrugets omkostninger er dog steget. Dette gælder først og fremmest lønningerne, hvorimod landbrugsråvarernes priser har været stabile.

Alt i alt kan man formentlig regne med en stigning i de samlede pengeindkomster på godt en halv snes procent. Stigningen i den direkte beskatning til staten fra begyndelsen af skatteåret 1964–65 i sommeren 1964 opvejede ikke fuldt ud det samtidige bortfald af den bundne opsparing. Samtidig steg imidlertid den kommunale beskatning og man kan formentlig regne med, at den samlede direkte beskatning gennem hele 1964 har ligget på samme niveau, og ikke væsentligt højere end i 1963.

Også detailpriserne er dog steget noget. Medens priserne fra efteråret 1962 til efteråret 1963 kun steg med et par procent, har stigningen i år været på 5 %, og stigningen synes at være tiltaget gennem året. For en del skyldes dette de i februar gennemførte forhøjelser af visse forbrugsafgifter. Hertil kommer prisstigninger på det internationale råvaremarked, der fra slutningen af foråret satte sig spor i importpriserne. Endelig er som nævnt hjemmemarkedspriserne på en række animalske landbrugsvarer blevet forhøjede, og inden for de tjenstydende erhverv har der været tale om en fortsat prisstigning. Når hensyn tages til disse forhold, må den indtrufne stigning nok siges at være ret beskeden i forhold til den meget betydelige aktivitetsstigning, der har præget året.

Formentlig er de disponible realindkomster fra 1963 til 1964 steget med ca. 5 %, hvilket har betydet, at også forbruget er steget den del. Da dette i 1963 lå på et forholdsvis lavt niveau, må man antage, at stigningen her har været lidt stærkere end indkomststigningen. For såvel 1. som 2. halvår har der været tale om en stigning i detailomsætningen på ca. 8 %, men målt i faste priser har stigningstakten været aftagende gennem året. Medens der i 1. halvdel af året var tale om en stigning på ca. 7 % viser 2. halvår kun en stigning på ca. 4 %, og for årets sidste måneder er stigningstakten yderligere aftaget. Denne udvikling har præget såvel den samlede omsætning som de enkelte brancher, dog mest udtalt for nærings- og nydelsesmidler samt beklædning, medens stigningstakten i omsætningen af varige forbrugsgoder året igennem kun har været svagt faldende fra ca. 9 % til godt 8 %. Salget af personbiler, der ikke registreres i detailomsætningsstatistikken, er steget med ca. 35 %. Det må i denne forbindelse erindres, at salget af de varige forbrugsgoder i 1963 – navnlig i 1. halvdel af året – lå ret lavt.

Også investeringerne er steget meget stærkt. Den milde vinter i forbindelse med den gradvise lempelse af byggereguleringen medførte en stærk stigning i byggevirksomheden. Det påbegyndte boligbyggeri steg således med 25 %, og for året som helhed vil der skønsmæssigt blive fuldført omkring 38.000 lejligheder, eller ca. 5.000 flere end i de to foregående år. Det erhvervsmæssige byggeri viser en stigning i påbegyndelserne på omkring 1/3. Endelig er den offentlige bygge- og anlægsvirksomhed øget betydeligt, navnligt som følge af store påbegyndelser i begyndelsen af året, idet der ikke siden slutningen af foråret er iværksat nye offentlige arbejder i nævneværdigt omfang.

Investeringerne i maskiner og produktionsudstyr er steget stærkt gennem de senere år – vel gennemsnitligt med omkring 10 % årligt målt i faste priser. Frem til 1963 afløstes den hidtidige vækst af et mindre fald, men i 1964 er investeringerne atter blevet forøget stærkt, navnlig i årets første halvdel. For året som helhed har der været tale om en stigning på knapt 15 %. Foruden den forbedrede indtjening i landbruget, der kun spiller en mindre rolle i det samlede billede – synes også de forventede afsætningsmuligheder at have spillet en rolle for investeringernes fortsatte vækst.

Den betydelige stigning i den indenlandske efterspørgsel synes ikke at have virket hemmende på eksporten, der i 1964 blev forøget med ca. 10 %. Industrieksporten alene steg med ca. 15 % – eller nogenlunde samme stigningstakt som i 1963, og ca. 5 % mere end den gennemsnitlige stigning i det foregående femår. Eksporten af maskiner er steget noget langsommere end hidtil, hvilket for en stor del skyldes en ophobning af enkelte store leverancer til Østeuropa i 1. halvår 1963. På de øvrige eks-

TABEL 3

Vareexporten.

Mill. kr.	1962	1963	1964
Animalske landbrugsvarer, incl. konserves ..	5.037	5.481	5.801
Vegetabilske landbrugsvarer, incl. sukker ...	423	604	627
I alt landbrugsvarer	5.460	6.085	6.428
Maskiner, instrumenter m. v.	1.936	2.201	2.401
Andre industrivarer	2.785	3.244	3.890
Skibe	373	594	604
Fisk	452	484	562
Andre varer	313	339	497
I alt export	11.319	12.947	14.382

portmarkeder har stigningstakten kunnet fastholdes, i visse tilfælde forøges. Omvendt er eksporten af andre industrivarer end maskiner steget noget stærkere end hidtil – ca. 20 % i 1964, mod ca. 15 % i 1963 og godt 10 % i gennemsnit for perioden 1958–62. Den animalske landbrugseksport steg i 1964 med ca. 7 %, hvilket er lidt mindre end året før, men stigningstakten ligger dog fremdeles en del højere end i de foregående år. Det har her spillet en væsentlig rolle, at de gunstige priskonjunkturer, der satte ind i 1963, er fortsat i 1964. Hertil kommer for en række animalske landbrugsvarer tillige en stigning i de afsatte mængder. Eksporten af nye og brugte skibe har frem til de seneste måneder ligget betydeligt under 1963-niveauet, men for året som helhed har de samlede leverancer været af nogenlunde samme omfang som i 1963.

Selv om såvel produktionen til hjemmemarkedet som eksporten er blevet forøget væsentligt, har de dog langt fra kunnet dække den samtidige og meget stærke stigning i den indenlandske efterspørgsel til forbrug og investering. Importen er derfor steget stærkt, og der har været et betydeligt underskud på handelsbalancen, ca. 3,6 mldr. kr., medens der i 1963 var tale om et overskud på et par hundrede millioner kr. Stigningen i de internationale råvarepriser har betydet, at der navnlig i årets første halvdel fandt en vis prisbestemt lageropbygning sted, hvortil kommer den almindelige prisfordyrelse af importen, der som nævnt især har gjort sig gældende i 2. halvår. Tilsammen kan disse faktorer dog næppe forklare mere end et par procent af den samlede stigning på godt 20 %. I hovedsagen er den stærke importstigning dog en følge af – og forudsætning for – den betydelige stigning i den indenlandske aktivitet, der har præget 1964. Virkningen af denne afhængighed af udenlandske tilførsler måatte under alle forhold bevirke en stærk vækst af importen, især når omslaget i den indenlandske økonomi indtraf så hurtigt og blev så kraftigt, som tilfældet har været. Alle disse forhold taget i betragtning har importstigningen

TABEL 4

Vareimporten.

Mill. kr.	1962	1963	1964
Landbrugsråvarer	1.278	1.103	1.354
Industrielle råvarer	3.256	3.217	4.049
Brændsel	1.756	1.864	2.013
Halvfabrikata	1.792	1.833	2.228
Maskiner m. v.	2.253	2.317	2.854
Transportmidler, excl. biler og skibe	212	182	221
Biler og tilbehør	1.192	1.035	1.378
Skibe	218	187	329
Andre forarbejdede varer	1.826	1.926	2.427
Nærings- og nydelsesmidler	883	981	1.138
I alt import	14.666	14.645	17.991

imidlertid været overraskende stor. En forklaring herpå kan næppe gives, men det er sandsynligt, at den stabile udvikling i den danske økonomi fra efteråret 1962 frem til begyndelsen af 1964 må opfattes som en reaktion på de forudgående måneders forcerede aktivitet og på den kontraktive økonomiske politik, der stort set prægede denne periode, og at udviklingen i 1964 betegner en tilpasning til et – i forhold til slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne – mere normalt aktivitetsniveau.

Som nævnt var udviklingen i 1. halvår især præget af en stærk stigning i importen af råvarer og halvfabrikata, men siden er væksten i denne del af importen blevet afløst af en stadig stærkere stigning i importen af mere forarbejdede varer såvel til forbrug som til investering.

Medens handelsbalancen som nævnt viser et underskud for 1964 på ca. 3,6 mldr. kr., har underskuddet på den samlede betalingsbalance som følge af nogen stigning i indtægter på de »usynlige« poster været lidt mindre, vel omkring 1,4 mldr. kr.

Dette meget betydelige underskud har imidlertid ikke medført noget fald i den samlede valutareserve, der som følge af en fortsat betydelig kapitalimport, har kunnet forøges til ca. 3,2 mldr. kr. ved årets udgang. Skønsmæssigt har den private nettolåntagning i udlandet andraget ca. 1,2 mldr. kr., hvortil kommer en offentlig låntagning – væsentligst optaget af kommuner og koncessionerede selskaber – på nær 1 mldr. kr.

Som følge af den stærkt likviditetsbegrænsede finanspolitik, der prægede 1. halvår, og det betydelige underskud på handelsbalancen, har den betydelige udenlandske låntagning i år ikke medført nogen nettoforøgelse af den indenlandske likviditet.

Diskontoen forhøjedes i juni med 1 % til 6,5 % og omtrent samtidig suspenderedes kommunernes og de koncessionerede virksomheders adgang til lånoptagelse i udlandet, dog kun med virkning for lån, hvorom der

ikke på dette tidspunkt var sluttet kontrakt eller forhandledes, men provenuet af lån hjemtaget efter bestemmelsernes ikrafttræden indsattes på en spærret konto i nationalbanken. I august strammedes kreditpolitikken yderligere, idet der med virkning fra 1. oktober indførtes en strafrente for bankerne på 6 %, udover den normale udlånsrente for lån over 20 dage i hvert kvartal, som overstiger 25 % af den enkelte banks egenkapital. Lån på indlånskonto og indtradekreditter var dog undtaget fra bestemmelsen. Trods den meget stramme kreditpolitik skete der dog året igennem en betydelig forøgelse af pengeinstitutternes udlånsvirksomhed, ligesom væksten i realkreditinstitutternes obligationsudbud fortsatte, hvilket medførte en betydelig stigning i den effektive rente, der ved årets udgang nåede op på ca. 9 %.

2. STATSFINANSERNE I 1964-65

På baggrund af den meget stabile udvikling, der prægede den danske økonomi i størstedelen af 1963 og den samtidige meget betydelige forbedring af betalingsbalancen, der indtraf i løbet af året, skete der i efterårets første måneder en vis lempelse af den økonomiske politik. En gradvis afvikling af byggereguleringen – ledsaget af en beskeden stramning af finansieringsvilkårene blev påbegyndt, og en række offentlige investeringer fik igangsætningstilladelse. Disse havde været holdt tilbage tidligere på året, hvor deres påbegyndelse efter den vurdering af det økonomiske forløb fremover, der dengang blev anlagt, måtte antages yderligere at ville stimulere en i forvejen stærkt ekspansiv økonomi. Som følge af indbetalingerne af den bundne opsparing, med knapt 100 mill. kr. i oktober kvartal 1963 og med godt 260 mill. kr. i januar kvartal 1964, skete der dog i 2. finanshalvår en statsfinansiel stramning. Medens der i første halvdel af finansåret 1963–64 havde været et kasseunderskud på ca. 340 mill. kr., blev der i 2. halvår tale om et overskud på ca. 970 mill. kr. Når omslaget blev så forholdsvis kraftigt skyldes det ikke blot opkrævningen af den bundne opsparing, men tillige, at kasseoverskuddet som følge af de gældende terminer for ind- og udbetalinger til staten normalt er større i 2. end i 1. halvdel af finansåret. I sit forløb minder finanspolitikken i 1963–64 således om forløbet i 1962–63, hvor oms'ens indførelse medførte et tilsvarende betydeligt omsving i statsfinanserne fra 1. til 2. halvår. Det har overhovedet været karakteristisk for de senere års finanspolitik, at denne væsentligst har været ført over statens indtægter, hvis periodevis stærke stigning har opvejet den ekspansive virkning af de forholdsvis jævnt stigende udgifter. Som foran nævnt har dog statens og andre offentlige organers anlægsudgifter dog i et vist omfang været anvendt som instrument i den økonomiske politik. For finansåret 1964–65 forudså finansloven en

mærkbar lempelse. For drifts- og anlægsudgifterne budgetteredes med en stigning på godt 1 mldr. kr., medens kasseoverskuddet skønnedes at ville falde med godt 200 mill. kr. sammenlignet med 1963–64. Virkningen heraf ville blive yderligere accentueret, fordi den økonomiske aktivitet i samfundet nu var stærkt stigende, og den indenlandske efterspørgsel voksende, dels som følge af den stigende beskæftigelse, dels som følge af de generelle lønforhøjelser i midten af foråret. Allerede i februar var en for kraftig forringelse af statsfinanserne blevet imødegået gennem forskellige afgiftsforhøjelser, hvis nettoprovenu blev anslået til ca. 260 mill. kr. Udskrivningsloven blev forlænget uændret, hvilket indebar, at indkomstskatterne fra begyndelsen af det nye skatteår i sommeren 1964 ville blive beregnet efter uændrede satser på en indkomstmasse, der vel var vokset 7–8 %. Disse forholdsregler blev i marts suppleret med et forbud mod igangsættelse af nye offentlige arbejder i sommerhalvåret, og dette forbud blev yderligere forlænget i juni måned[1]).

Tilsammen synes disse foranstaltninger at have indebåret, at der ikke i 1. halvdel af finansåret skete nogen væsentlig svækkelse af statsfinanserne i forhold til den foregående periode. Medens kasseunderskuddet i 1. halvdel af de to foregående finansår havde andraget 300–400 mill. kr., blev der i år tale om et overskud på knapt 300 mill. kr. Det har her tillige spillet en rolle, at det stærkt stigende forbrug medførte en afledet stigning i den indirekte beskatning.

Som følge af den bundne opsparings bortfald i slutningen af foråret skete en betydelig svækkelse af statsfinanserne, der ikke fuldt ud blev opvejet af den samtidige stigning i provenuet af indkomstbeskatning – trods gennemførelsen af en uændret udskrivningslov. For de to indtægtsposter under ét har nedgangen fra 1. til 2. finanshalvår andraget ca. 200 mill. kr. Omvendt synes det forlængede forbud mod iværksættelse af nye offentlige investeringer at have medført, at udgifterne hertil er blevet noget mindre end budgetteret, samtidig med, at den fortsatte, omend afsvækkede, stigning i forbruget medførte en yderligere afledt vækst i den indirekte beskatnings provenu.

I januar kvartal i år udbetaltes en del af tjenestemændenes lønefterslæb med et beløb på skønsmæssigt 125 mill. kr. Til finansiering heraf gennemførtes i december en række tidsbegrænsede afgiftsforhøjelser, hvis provenu anslås til et lignende beløb, men som følge af en vis kreditgivning ved afregningen af afgifterne forventes kun omkring halvdelen at blive indbetalt i finansåret 1964–65.

Formentlig har der været tale om en vis svækkelse af statsfinanserne fra 1. til 2. finanshalvår. Medens kasseoverskuddet i 1. halvår androg ca. 300 mill. kr., skønnes der for 2. halvår at blive tale om et beløb på ca.

[1]) Cf. »Økonomi og politik«, 1964, nr. 2, side 173.

520 mill. kr. – en under hensyntagen til de sæsonmæssige bevægelser ret beskeden stigning. For året som helhed må man nok antage, at finanspolitikken har været noget mindre kontraktiv end i det foregående finansår.

Ved en samlet vurdering af den offentlige finanspolitik må også udviklingen i kommunernes finanser tages i betragtning. Dels har udviklingen på dette område en selvstændig interesse, dels er den via statens refusionsbetalinger snævert forbundet med udviklingen i statens finanser. I de senere år har kommunernes andel[2]) af de sociale pensioner ca. 20 % af de samlede offentlige udgifter, mod omkring 35 % af de øvrige civile driftsudgifter og omkring halvdelen af anlægsudgifterne. Taget under ét refunderer staten omkring 70 % af de samlede kommunale udgifter, og den samlede refusion svarer til omkring 40 % af de udgifter, der afholdes på statsbudgettet. Der foreligger på indeværende tidspunkt kun meget sparsomme oplysninger om de kommunale finanser, men på grundlag af erfaringer fra tidligere år sammenholdt med udviklingen i statsrefusionerne må man antage, at der fra 1963–64 til 1964–65 har været tale om en betydelig stigning i de kommunale udgifter, og at stigningstakten næppe har været meget svagere end for statens vedkommende. Da væksten fra 1962–63 til 1963–64 omvendt synes at have været lidt svagere end for statsbudgettet, må man regne med, at der for den offentlige sektor under ét har været tale om en ikke helt ringe lempelse af finanspolitikken i det forløbne år.

3. STATSFINANSERNE I 1965-66

Efter det i efteråret fremlagte finanslovforslag skønnedes driftsindtægterne i finansåret 1965–66 at blive ca. 13.540 mill. kr,. drifts- og anlægsudgifterne budgetteredes til ca. 12.600 mill. kr., medens kasseoverskuddet blev opgjort til ca. 300 mill. kr.

(1) I overensstemmelse med tidligere års praksis var der ved udarbejdelsen af budgettet ikke taget hensyn til de finansielle konsekvenser af ny lovgivning, herunder fremlagte, men ikke vedtagne lovforslag. Dog var der regnet med et indtægtstab for staten som følge af et forslag om ophævelse og tilbagebetaling af grundstigningsskyld.

(2) For priser og lønninger var der regnet med samme niveau som i sommeren 1964. Dog var der afsat en reserve på 200 mill. kr. til dækning af en forventet dyrtidsregulering i foråret 1965.

(3) Den indirekte beskatning var budgetteret under forudsætning af en stigning i omsætningen af beskattede varer på 6 %. For de personlige indkomstskatters vedkommende var der regnet med en stigning i de personlige indkomster før skattefradrag m. v. på ca. 11 %, hvilket med uændrede udskrivningsregler skulle medføre en provenustigning på godt 600 mill. kr.

[2]) Efter fradrag af statens refusioner.

(4) Under hensyntagen til en påtænkt ændring i landbrugsstøttens størrelse og form var der på denne post kun budgetteret med en udgift på ca. 160 mill. kr. – restudbetalingen vedrørende høståret 1964–65.

(5) For forsvarsudgifternes vedkommende var der kun budgetteret med et beløb, svarende til udgiften vedrørende allerede vedtagne materielbevillinger, men det blev fremhævet, at der fortsat måtte være adgang til at træffe beslutninger om nye materielanskaffelser.

(6) Der var heller ikke budgetteret med udgifter til dækning af de statsansattes »lønefterslæb«. Det samlede beløb hertil skønnes at andrage ca. 725 mill. kr., hvoraf ca. 125 mill. kr. ventes at komme til udbetaling i finansåret 1964–65.

(7) Endelig ville der kunne blive tale om merudgifter som følge af forårets overenskomstforhandlinger, dels selvstændigt, dels via deres indflydelse på lønudviklingen for statens personale (herunder folkekirken og fol-

TABEL 1

Statsfinanserne 1962-63 til 1965-66.

Mill. kr.	1962–63 Regnskab	1963–64 Regnskab	1964–65 Finanslov	1964–65 Skon	1965–66 Finanslovforslag
Told og forbrugsafgifter	5.704	6.554	7.079	7.285	7.702
Personskatter	3.229	3.430	3.907	3.895	4.638
Selskabsskatter	528	579	650	650	700
Andre driftsindtægter	369	490	508	545	504
I alt driftsindtægter	9.830	11.053	12.144	12.375	13.544
Sociale pensioner	1.594	1.847	2.046	2.065	2.317
Landbrugsordninger	516	504	477	525	161
Statsvirksomheder	61	56	122	130	131
Øvrige civile driftsudgifter	4.337	4.947	5.542	5.515	6.021
Civile anlægsudgifter	1.102	1.173	1.400	1.325	1.889
Forsvar og civilforsvar	1.504	1.625	1.720	1.720	1.689
Reserve til pristalregulering	–	–	–	–	200
Bevillingsreserve til driftsbudgettet	–	–	265	75	200
I alt drifts- og anlægsudgifter	9.114	10.152	11.572	11.355	12.608
Overskud på drifts- og anlægsbudgettet	716	901	572	1.020	936
Bunden opsparing	–	360	175	180	−119
Andre kapitalposter, netto[1])	−478	−486	−454	−465	−484
Kasseoverskud[1])	238	775	293	735	333
Genudlån	65	154	60	60	34
Kasseoverskud incl. genudlån	173	621	233	675	299

1) Excl. genudlån til elværker af udenlandske statslån.

keskolen samt offentlige og private institutioner, hvis udgifter delvis refunderes af staten) og dels fordi overenskomstforhøjelser på arbejdsmarkedet oftest medfører en forhøjelse af de sociale pensioner.

Samtidig med finanslovforslaget fremlagde finansministeren to andre forslag: et forslag om nedsættelse af de personlige indkomstskatter og et forslag om forhøjelse af en række forbrugsafgifter til dækning af statens forventede merudgifter. Førstnævnte forslag forhandles stadig, medens sidstnævnte er blevet vedtaget i en noget ændret form.

I forelæggelsestalen understregede finansministeren, at der måtte skabes dækning for de merudgifter, der ikke var taget hensyn til ved budgettets udarbejdelse, samt at man i det kommende finansår måtte sigte mod et kasseoverskud, der var af mindst samme størrelsesorden som i 1964–65, dvs. ca. 675 mill. kr. incl. genudlån. Om finansieringen hed det i talen, at man med de foreslåede afgiftsforhøjelser nok havde nået omtrent til bristepunktet af, hvad disse afgifter i øjeblikket kunne bære. Heller ikke en forhøjelse af oms'en kunne anses for ønskelig. Dels var betydelige dele af omsætningen undtaget fra denne afgift, dels måtte man befrygte, at en så betydelig forhøjelse af afgiftssatsen, som der i den foreliggende situation var behov for, ville få mærkbare følger for konkurrenceforholdene og vareomsætningens struktur. Finansministeren omtalte i denne forbindelse merværdiafgiften som en mulig løsning.

Siden finanslovforslagets fremsættelse er problemstillingen omkring statsfinanserne i det kommende år ændret på en række punkter. Det synes nu givet, at en merværdiafgift ikke vil kunne gennemføres så hurtigt, at der hermed tilvejebringes et grundlag for finansieringen af den forudsete udgiftsstigning. De af regeringen foreslåede afgiftsforhøjelser med et skønnet merprovenu ca. 485 mill. kr. blev under folketingets forhandlinger tidsbegrænset til 1. juli 1965, samtidig med at der skete visse ændringer i deres sammensætning. Det samlede provenu af forhøjelserne anslås herefter til ca. 125 mill. kr., hvoraf omkring halvdelen forventes at indgå i finansåret 1964–65. Som følge af pristallets stigning er der nu kun en margin på 0,6 points til udløsningen af en ny pristalsportion, hvilket har gjort en dyrtidsregulering til efteråret overvejende sandsynlig. Endelig er en række poster på statens budget blevet ændret i lyset af senere oplysninger om udviklingen i 1964–65.

På indtægtssiden må man efter de senest foreliggende oplysninger regne med en stigning i provenuet af den indirekte beskatning i 1964–65 på ca. 220 mill. kr. For en del skyldes forøgelsen de ovennævnte afgiftsforhøjelser, der fik virkning fra 1. januar. Hertil kommer en vis merindtægt som følge af den vedtagne begrænsning i adgangen til skattefri indkøb på visse skibsruter. Endelig har den fortsatte stigning i forbruget medført en vis afledt stigning i beskatningens provenu. Som en konsekvens af disse

ændringer forventes også for 1965–66 et merprovenu af størrelsesordenen 225 mill. kr. For selskabsbeskatningens vedkommende regner man nu med et lidt lavere provenu, såvel i 1964–65 som i 1965–66, og også på en række andre poster forventes mindre ændringer i forhold til de under finanslovsdebatten fremlagte oplysninger. Tilsammen skulle de her nævnte forhold betyde en stigning i driftsindtægterne i 1964–65 på ca. 250 mill. kr. og i 1965–66 på ca. 225 mill. kr.

Forhøjelsen af tjenestemandslønningerne antages at medføre udgifter i 1964–65 på 125 mill. kr., og i 1965–66 på ca. 500 mill. kr., hvortil kommer udgiften til dækning af de overenskomstansattes »efterslæb« – ca. 100 mill. kr. Endelig påregnes en udgift på ca. 100 mill. kr. som følge af den forventede pristalsregulering i efteråret 1965.

Under hensyntagen til de nævnte ændringer må kasseoverskuddet for 1964–65 anslås til ca. 800 mill. kr., og for 1965–66 til ca. ÷ 200 mill. kr. Da der efter de senest foreliggende oplysninger stiles mod et kasseoverskud for 1965–66 på ca. 1 mldr. kr., bliver der således tale om et udækket »finansieringsbehov« på ca. 1.200 mill. kr. Til dækning heraf fremlagde finansministeren i begyndelsen af februar en række afgiftsforslag (»buketten«), hvis merprovenu blev anslået til ca. 1.450 mill. kr. Forhøjelser af en række eksisterende afgifter (spiritus, vin, øl, mineralvand, tobak, benzin, vægtafgift af motorkøretøjer) vil efter forslaget give et provenu på ca. 510 mill. kr. Forhøjelse af den almindelige omsætningsafgift fra 9 til 10 % anslås at give et provenu på ca. 165 mill. kr. Hertil kommer afgiftsforhøjelse på guld- og sølvvaret (15 mill. kr.), en afgift på elektricitet (160 mill. kr.), på annoncer (80 mill. kr.), takstforhøjelser for DSB og postvæsenet (100 mill. kr.) samt forhøjet stempelafgift (110 mill. kr.). Desuden foreslås arveafgiften forhøjet (20 mill. kr.). En forhøjelse og ændring i beregningen af folkepensionsbidraget skønnes at medføre en indtægt på 140 mill. kr. og en 1-årig forhøjelse af selskabsskatten ca. 150 mill. kr.

Som kompensation for disse afgiftsforhøjelser foreslås børnetilskuddene forhøjet, samtidig med at der indføres personfradrag for de laveste indtægter. De samlede udgifter herved anslås til ca. 250 mill. kr., hvorefter nettoprovenuet vil andrage de nævnte 1200 mill. kr.

Ved en vurdering af den statsfinansielle problemstilling i det kommende år må man yderligere tage hensyn til en række af de indledningsvis nævnte forhold, der ikke er medtaget i ovenstående opgørelse af »finansieringsbehovet«.

Stigningen i statens udgifter til forsvar og civilforsvar er gennem de senere år blevet forøget i et meget uens tempo. Regner man rent illustrativt med, at forsvarsudgifterne vil blive af samme størrelse i 1965–66 som i 1964–65, vil merudgiften blive ca. 30 mill. kr.

Det er vel rimeligt at antage, at de sociale pensioner vil blive forhøjet

nogenlunde i takt med lønningerne på arbejdsmarkedet. For tiden andrager de samlede udgifter til folke-, invalide- og enkepension godt 3 mldr. kr. En forhøjelse på 3 % vil medføre en udgift for staten på henved 60 mill. kr.

Forhandlingerne om en »efterslæbsregulering« (for tiden siden 1. april 1964) for statens personale (herunder folkeskolen, folkekirken m. v.) er endnu ikke afsluttede. De samlede løn- og pensionsudgifter udgør på dette område godt 5 mldr. kr., hvorfor en regulering på 3 % vil indebære en merudgift på omkring 150 mill. kr.

Hertil kommer endelig spørgsmålet om landbrugsstøtten. Denne har i de to sidste år udgjort godt 500 mill. kr. årligt. Videreføres den efter stort set samme retningslinier som hidtil, vil der blive tale om en merudgift på ca. 340 mill. kr. Tilsammen betyder dette, at statens »finansieringsbehov« vil blive forøget fra ca. 1200 mill. kr. til henved 1800 mill. kr. En opgørelse af denne art er selvsagt overordentlig usikker og kan kun opfattes rent illustrativt til belysning af størrelsesordene af de udgifter, der her er tale om.

4. PRIORITERINGEN AF DE OFFENTLIGE INVESTERINGER

Investeringerne inden for den offentlige sektor – omfattende staten, kommunerne og de koncessionerede virksomheder – androg i 1963 i alt 3.685 mill. kr., hvilket svarer til knapt 7 % af bruttofaktorindkomsten og ca. 24 % af de samlede faste investeringer. I perioden 1958–63 forøgedes bruttofaktorindkomsten – målt i faste priser – med gennemsnitligt 5,3 % årligt, medens stigningstakten i de offentlige investeringer androg ca. 6,3 %. For de private investeringer var den gennemsnitlige årlige stigning ca. 8,2 %. Denne ret store forskel i vækstraten for offentlige og private investeringer er dog ikke typisk for perioden. Betragtes alene tidsrummet 1959–62 har den gennemsnitlige stigningstakt for de private investeringer kun været godt ½ % større. Af de samlede offentlige investeringer finansieres omkring halvdelen af staten, medens den resterende del finansieres af kommunerne og de koncessionerede selskaber med omkring 25 % hver.

Selv om den offentlige investeringsaktivitet i de senere år såvel absolut som relativt har haft et betydeligt omfang, er formuleringen af et flerårigt »investeringsprogram« – dækkende et større eller mindre område af den offentlige sektor – dog af ret ny dato. Når ordet »planlægning« ikke er brugt i denne forbindelse, skyldes det, at de nævnte programmer ikke i så høj grad har været resultatet af en bevidst afvejning af forskellige investeringsønsker ud fra bestemte målsætninger som udtryk for et ønske om at fastlægge et rimeligt niveau for den samlede aktivitet inden for området under hensyntagen til den økonomiske udvikling – navnlig beskæftigelses- og valutaudviklingen – i samfundet.

Gennem hele efterkrigsperioden har byggeriet – offentligt som privat – været underkastet en eller anden form for regulering, men først i begyndelsen af 1963 udformedes et egentligt program, omfattende den *offentlige byggevirksomhed* i finansårene 1963–64 til 1965–66. Der var tale om et »rullende« program, således at der med programmets vedtagelse kun blev truffet endelig beslutning om gennemførelse af det første års arbejder, medens de budgetterede udgifter for de to følgende år havde karakter af foreløbige overslag, der tænktes korrigeret efter udløbet af det første år, samtidig med at der blev udarbejdet budget for et nyt år. Sammenlignet med tidligere praksis bestod nydannelsen navnlig deri, at budgetteringsperioden udvidedes fra 1 til 3 år, at der blev sondret mellem udgifter vedrørende nye arbejder og udgifter vedrørende afviklingen af tidligere igangsatte arbejder, og at der som ovenfor nævnt tilvejebragtes en samlet oversigt over ikke blot statens, men samtlige offentlige udgifter. Som nævnt omfattede programmet kun den offentlige byggevirksomhed i snæver forstand, men ikke de øvrige offentlige investeringer – anlægsarbejder, køb af materiel m. v. Når det var muligt at inddrage også den del af de offentlige byggearbejder som staten ikke havde finansiel indflydelse på, i plan-

TABEL 1

De offentlige investeringer 1964-65 til 1967-68.

Mill. kr.	1964-65	1965-66	1966-67	1967-68	1965-66–1967-68	I alt %
1. Veje	1.030	1.229	1.500	1.565	4.294	30
2. Baner og sporveje	279	312	356	383	1.051	7
3. Havne, lufthavne m. v.	135	180	211	228	619	4
4. Televæsen	485	569	595	615	1.779	12
5. Offentlige værker	722	703	790	700	2.193	15
6. Skoler	260	271	287	300	858	6
7. Højere læreanstalter, forskning m. v.	163	205	255	283	743	5
8. Sudhedsvæsen	181	219	262	297	778	6
9 Sociale institutioner	119	159	209	234	602	4
10. Administration m. v.	78	83	90	100	273	2
11. Landvinding og grundforbedring	28	31	31	31	93	1
12. Grønland	130	138	145	158	441	3
13. Færøerne	–	10	10	10	30	–
14. Forsvar og civilforsvar	265	259	(259)	(259)	(777)	5
I alt	3.875	4.368	5.000	5.163	14.531	100
Indeks	100	112	129	133	374	
Heraf finansierer:						
Staten	2.014	2.378	2.822	3.000	8.200	56
Indeks	100	118	140	149		
Kommuner, koncessionerede virksomheder m. v.	1.861	1.990	2.178	2.163	6.331	44
Indeks	100	107	117	117		

lægningen, skyldtes det, at disse var underkastet kontrol gennem igangsætningstilladelser i medfør af byggelovgivningen. Det følgende år – finansåret 1964–65 – blev byggeprogrammet suppleret med et – ligeledes 3-årigt – anlægsprogram, der i år er blevet fulgt op med overslag også over materielinvesteringerne. Først fra og med finansåret 1965–66 foreligger der således 3-årige budgetter for den samlede offentlige investeringsvirksomhed.

De i ovenstående tabel meddelte oplysninger samt en række specifikationer hertil blev offentliggjort i forbindelse med økonomiministerens redegørelse i folketinget for de offentlige investeringer. Det fremgår af de mere budgettekniske kommentarer, der ledsagede udgiftsoverslagene, at disse – navnlig for den sidste del og 3-års perioden og navnlig for den del af udgifterne, der ikke er statsfinansierede – er behæftet med nogen usikkerhed. Det fremhæves endvidere, at en række større enkelt projekter, der hyppigt har været genstand for debat, ikke er omfattet af 3-års planen, idet de først forventes at blive påbegyndt efter dennes udløb. Det drejer sig især om broforbindelserne over Store Bælt, Øresund og den nye Storstrømsbro, tunnelbaneprojektet i København samt det 4. universitet [1]).

Som det fremgår af foranstående oversigt vedrører over halvdelen af den budgetterede udgiftsstigning for årene 1965–66 til 1967–68 på ca. 14,5 mldr. kr. transport- og kommunikationsvæsen, ca. 11 % undervisning, ca. 10 % sociale formål, ca. 5 % forsvar og civilforsvar, og ca. 6 % administrationsbygninger, udgifter i Grønland m. v.

Til belysning af de i tabel 1 anførte udgiftsposters sammensætning for perioden 1965–66 til 1967–68 skal anføres følgende oversigt:

1. *Veje:* Kommunale vejarbejder med automatisk statsrefusion 2.525 mill. kr., hovedlandeveje og motorveje 1.350 mill. kr., andre vejarbejder 419 mill. kr.
2. *Baner, sporveje:* DSB 947 mill. kr., private baner 30 mill. kr., Københavns Kommunes sporveje 74 mill. kr.
3. *Havne, lufthavne:* Statshavne 137 mill. kr., kommunale havne 230 mill. kr., lufthavne 143 mill. kr., andre arbejder 109 mill. kr.
4. *Televæsen:* Post- og telegrafvæsenet 500 mill. kr., radio og fjernsyn 104 mill. kr., telefonselskaberne 1.175 mill. kr.
5. *Offentlige værker:* El-værker 1.529 mill. kr., andre arbejder 664 mill. kr.
6. *Skoler:* Folkeskolen 448 mill. kr., gymnasier 138 mill. kr., seminarier 65 mill. kr., frie skoler 35 mill. kr., erhvervsuddannelsesskoler m. v. 172 mill. kr.

[1]) Af disse arbejder har regeringen foreløbig givet Store Bælt's broen og tunnelbaneprojektet første prioritet.

7. *Højere læreanstalter m. v.:* Universiteter 72 mill. kr., rigshospitalet 118 mill. kr., polyteknisk læreanstalt 209 mill. kr., landbohøjskolen m. v. 99 mill. kr., arkiver, biblioteker og museer 95 mill. kr., kollegier 85 mill. kr., andre arbejder 65 mill. kr.
8. *Sundhedsvæsen:* Statshospitaler 113 mill. kr., kommunale hospitaler 602 mill. kr., andre arbejder 63 mill. kr.
9. *Sociale institutioner:* Særforsorg m. v. 278 mill. kr., børne- og ungdomsforsorg 109 mill. kr., revalidering 18 mill. kr., pleje-, alderdoms- og sygehjem 197 mill. kr.

En vurdering af denne formålsfordeling må naturligvis overvejende blive et politisk spørgsmål, men navnlig den meget betydelige forøgelse af vejinvesteringerne er dog påfaldende. Dette gælder ikke mindre ved en gennemgang af specifikationerne til hovedtabellen, hvoraf det fremgår, at ca. 2.525 mill. kr. – næsten 60 % af den samlede udgiftsstigning i vejinvesteringer – vedrører kommunale vejarbejder med automatisk statsrefusion, medens udgiftsforøgelsen vedrørende motorveje og hovedlandeveje kun andrager ca. 1.350 mill. kr. Hovedsageligt vedrører de kommunale vej-

TABEL 2

Procentvis fordeling af de offentlige investeringsudgifters finansiering mellem staten, kommunerne og de koncessionerede virksomheder 1965-66 til 1967-68.

	Staten	Kommunerne og de koncessionerede virksomheder
1. Veje	74[1])	26
2. Baner og sporveje	92	8
3. Havne, lufthavne m. v.	63	37
4. Televæsen	44	66
5. Offentlige værker	–	100
6. Skoler	40[2]	60
7. Højere læreanstalter, forskning m. v.	96	4
8. Sundhedsvæsen	33	77
9. Sociale institutioner	43[3])	57
10. Administration m. v.	62	38
11. Landvinding og grundforbedring	84[4])	(16)
12. Grønland	100	–
13. Færøerne	100	–
14. Forsvar og civilforsvar	100	–
I alt 1965–66 til 1967–68	56	44
I alt 1964–65	52	48

1) Udgifterne til statens egne anlæg udgør kun ca. 32 %. Forskellen – ca. 42 % – vedrører statstilskud til kommunale arbejder.
2) Hovedsageligt statstilskud til kommunale og private arbejder.
3) Heraf vedrører ca. 37 % statens egne udgifter, medens resten – ca. 6 % – udgøres af statstilskud til private og kommunale anlæg.
4) Tilskud til private arbejder.

arbejder udgifter til reparation og forbedring af de lokale vejnet, etablering af boligveje m. v., omkostninger ved snerydning og direkte vejadministration.

Finansieringen af de budgetterede investeringer fremgår af tabel 2., og det må i denne forbindelse fremhæves, at med afgrænsningen af statsfinansierede og ikke-statsfinansierede udgifter er tillige i grove træk antydet, hvor stor en del af de samlede investeringsudgifter, der med den gældende lovgivning effektivt vil kunne afvikles i overensstemmelse med et offentligt investeringsbudget af den her omtalte art.

I sin redegørelse i folketinget fremhævede økonomiministeren behovet for dels at udvide den flerårige budgettering til også at omfatte de offentlige driftsudgifter dels at udarbejde mindre detaillerede »perspektivplaner« for de samlede offentlige udgifter, dækkende i hvert fald en 10-års periode. Om selve 3-års planen, der forudser en forøgelse af de offentlige investeringer på ca. 14,5 mldr. kr. i løbet af 3 år – næsten en 4-dobling – hed det i ministerens redegørelse, at denne ikke var tænkt som nogen definitiv plan, men snarere et grundlag for en diskussion, hvorunder man måtte »søge frem til enighed om hovedlinierne for det offentliges investeringsaktivitet fremover – både niveauet for investeringsbudgettet og fordelingen af investeringsmidlerne mellem de forskellige formål«, således at problemerne ikke blev behandlet »ud fra den snævre synsvinkel blot at opnå umiddelbare besparelser på de offentlige budgetter«.

Når man i de kommende år måtte regne med en så betydelig vækst i de offentlige investeringer, skyldtes det efter ministerens opfattelse, at disse gennem de senere år var blevet holdt tilbage. Der måtte nu ske en tilpasning til en mere dynamisk erhvervsudvikling og et højere velstandsniveau, og denne tilpasningsproces ville formentlig strække sig et godt stykke ind i 1970'erne. Også for de offentlige driftsudgifter måtte man fremover forvente en betydelig stigning. På den anden side måtte en forstærket vækst i de offentlige udgifter i den nuværende situation rejse en række problemer. På kort sigt måtte en del af produktionsstigningen anvendes til at fjerne underskuddet på betalingsbalancen, samtidig med at vækstraten i den danske økonomi også på lidt længere sigt måtte forventes at blive lavere end i de seneste år. Dels begrænsede det nuværende høje beskæftigelsesniveau i sig selv mulighederne for en yderligere nedgang i ledigheden, dels måtte man i de kommende år som følge af befolkningsudviklingen forvente en noget lavere nytilgang til arbejdsmarkedet, samtidig med at antallet af gamle ville stige. De store årgange, som nu meldte sig som boligsøgende, ville øge presset for øget byggeri. Hertil kom endeligt, at fremgangslinien i økonomien ikke ville kunne fastholdes uden betydelige investeringer i erhvervene. »Det ligger lige for i denne situation at rejse spørgsmålet om mulighederne for at lette problemerne ved at begrænse

eller udsætte en række offentlige investeringer, selv om opgaverne er presserende«. Dette spørgsmål måtte efter ministerens opfattelse besvares benægtende, da de realøkonomiske muligheder for investeringernes gennemførelse ikke kunne forventes at blive bedre i 1970'erne, snarere tværtimod. Konklusionen måtte derfor blive, at skatternes og opsparingens andel af nationalindkomsten i de kommende år måtte stige.

Dette synspunkt må formentlig indebære, at det private forbrug – eller i hvert fald dets stigningstakt – begrænses for derigennem at skabe realøkonomisk spillerum for en øget investeringsaktivitet. Hovedproblemet bliver herefter at foretage en afvejning af private over for offentlige investeringsplaner og af disses indbyrdes fordeling på formål. De foranstående oplysninger om det offentlige investeringsprogram må ses i lyset af denne problemstilling.

5. OVERENSKOMSTFORHANDLINGERNE

I begyndelsen af januar måned nåede arbejdsmarkedets hovedorganisationer under forligsmandens medvirken til enighed om de generelle overenskomstkrav.Aftalen gælder fra 1. marts i år og udløber til 1. marts 1967. Den aftalte beløbsramme er på ca. 300 mill. kr. Forliget omfattede følgende punkter:

1. Lønforhøjelse pr. 1. marts 1965:
   a. Der ydes et generelt løntillæg på

      15 øre pr. time for mænd
      15 øre pr. time for kvinder
       6 øre pr. time for ungarbejdere.

   b. Inden for minimalløns-området forhøjes mindstebetalingssatserne med:

      30 øre pr. time for mænd
      25 øre pr. time for kvinder
      14 øre pr. time for ungarbejdere.

      Dog skal de faktiske lønninger forhøjes svarende til de generelle tillæg.
   c. Pristalsportionen for kvindelige arbejdere forhøjes med 5 øre pr. time, således at forskellen mellem mænds og kvinders dyrtidsportioner reduceres til 25 øre pr. time.
   d. Der ydes et lavtlønstillæg, hvis størrelse varierer efter de enkelte områders normallønsatser. Dette tillæg kan højst andrage 23 øre pr. time.

2. Lønforhøjelser m. v. pr. 1. marts 1966:
   a. Den samlede ugentlige arbejdstid nedsættes med 1 time til 44 timer med lønkompensation. Denne er opgjort til:

      15 øre pr. time for mænd
      11 øre pr. time for kvinder
       6 øre pr. time for ungarbejdere.

   b. Der ydes et generelt tillæg på:

      10 øre pr. time for mænd
      10 øre pr. time for kvinder
       4 øre pr. time for ungarbejdere.

   c. Inden for minimalløns-området forhøjes mindstebetalingssatserne med:

      18 øre pr. time for mænd
      16 øre pr. time for kvinder
       5 øre pr. time for ungarbejdere.

      Dog skal de faktiske lønninger forhøjes svarende til de generelle tillæg.
   d. Overtidsbetalingen ændres, således at den fremover beregnes på grundlag af det fulde dyrtidstillæg, mod nu kun af halvdelen.
   e. Arbejdstiden på skiftehold nedsættes til 42 timer ugentlig for 2. og 3. hold med lønkompensation. Nærmere regler for gennemførelsen heraf fastsættes af et udvalg, hvis arbejde skal være afsluttet senest 1. oktober i år. Udvalget skal tillige søge de hidtidige, uensartede bestemmelser om arbejdstid, tillægsbetaling m. v. gjort ensartede for arbejde i holddrift.

3. Andre bestemmelser:
   a. Et udvalg skal i tiden indtil 1. juli 1966 behandle det fra arbejdsgiverside fremførte krav om beregning af søgnehelligdagsbetaling som 3 % af lønnen på de områder, hvor en sådan ordning ikke allerede er gennemført.
   b. Hovedorganisationerne indstiller til overenskomstparterne, at der dispenseres fra de gældende overenskomstmæssige begrænsninger i arbejdsgivernes adgang til at kræve overarbejde udført.
   c. Der nedsættes et udvalg til undersøgelse af problemer i forbindelse med en fremtidig nedsættelse af arbejdstiden. Udvalget skal afgive rapport inden den 1. marts 1966.

Inden for Dansk Arbejdsgiverforenings område, der antages at dække omkring 25 % af den samlede arbejdsstyrke i byerhvervene, kan løn-

summen skønsmæssigt opgøres til ca. 6 mldr. kr. Regner man med en gennemsnitlig beskæftigelse på ca. 265.000 voksne mænd, ca. 75.000 kvinder og ca. 45.000 ungarbejdere og med en årlig arbejdstid på ca. 2.000 timer pr. beskæftiget, kan udgifterne ved de generelle lønkrav inden for Dansk Arbejdsgiverforenings område ganske summarisk opgøres til følgende beløb:

Pr. 1. marts 1965:		
a. generelt løntillæg	godt	100 mill. kr.
lavtlønstillæg	knapt	30 mill. kr.
c. Forhøjelse af kvindernes dyrtidsportion	ca.	8 mill. kr.
Tilsammen	ca.	140 mill. kr.
Pr. 1. marts 1966:		
a. generelt tillæg	ca.	70 mill. kr.
b. arbejdstidsforkortelse	ca.	100 mill. kr.
Tilsammen	ca.	170 mill. kr.
De generelle løntillæg i alt	ca.	310 mill. kr.

I 1965 bliver det således tale om en lønforhøjelse på godt 2 % og i 1966 på ca. 3 %. Som følge af dyrtidsreguleringen efter januar-pristallet vil lønningerne pr. 1. marts i år yderligere blive forhøjet med henved 2 %.

6. JANUARPRISTALLET

Reguleringspristallet for januar er beregnet til 107,91, hvilket er en stigning i forhold til oktober på 1,89 points. Som hidtil forklares den overvejende del af den indtrifne stigning ved stigende priser på fødevarer samt på forskellige tjenesteydelser. Tilsammen dækker disse to poster ca. 45 % af den samlede stigning, medens huslejeposten, der kun reguleres en gang om året, tegner sig for ca. 37 %. For de øvrige varegrupper, bortset fra brændsel og belysning, har prisstigningerne gennemgående været beskedne. Prisstigningen på fødevarer skyldes navnlig forhøjelserne af hjemmemarkedspriserne på en række animalske landbrugsvarer i efteråret. For brændselspostens vedkommende skyldes stigningen hovedsageligt højere kokspriser. Reguleringen af huslejeposten svarer til en beregnet huslejestigning i 1964 på ca. 4,5 %, eller nogenlunde samme stigning som i 1963.

Som følge af stigningen i pristallet vil lønningerne på det private arbejdsmarked pr. 1. marts blive forhøjet med ca. 2 % og lønninger, sociale pensioner m. v. inden for den offentlige sektor pr. 1. april med ca.

TABEL 1

Reguleringspristallet.

(januar 1963 = 100)

	Jan. 1964	April 1964	Juli 1964	Okt. 1964	Jan. 1965
Fødevarer i alt	102.5	104.3	106.1	107.5	108.8
Klæder, fodtøj, vask	100.9	101.8	102.2	102.9	103.5
Brændsel, belysning	104.7	107.8	108.2	108.3	110.9
Anskaffelser og vedligeholdelse af varige goder	101.2	101.9	102.1	103.2	104.3
Spiritus, tobak, fortæring ude	101.1	102.3	104.1	104.7	105.3
Transport	102.8	103.8	104.3	104.6	104.7
Forsk. varer og tjenester	104.3	106.9	107.6	109.4	113.0
Varer og tjenester i alt	102.5	104.1	105.2	106.3	107.7
Bolig	104.4	104.4	104.4	104.4	109.2
I alt	102.8	104.2	105.1	106.0	107.9

3 %. Tilsammen skulle dette medføre en forhøjelse af lønningerne m. v. på henved 800 mill. kr., hvoraf ca. 300 mill. kr. vedrører staten, kommunerne og de koncessionerede virksomheder. Efter pristallets stigning er det kun en margin på 0,6 points før en yderligere pristalsportion udløses, og en regulering til efteråret er derfor sandsynlig.

7. HUSLEJESPØRGSMÅLET

Den nugældende lejelov udløb 1. april sidste år, men blev på dette tidspunkt forlænget uændret for 1 år. Der er endnu ikke fra regeringens side fremkommet noget forslag til forlængelse eller ændring af loven, men i efteråret indledtes forhandlinger mellem repræsentanter for grundejerorganisationerne og Danmarks Lejerforbund om en eventuel forhøjelse af huslejen i den gamle boligmasse. I begyndelsen af året nåede parterne til enighed om visse generelle forhøjelser, der tænkes at træde i kraft pr. 1. juni i år. Det bestemmes desuden, at den procentdel af lejen, der afsættes til

TABEL 1

Lejligheder udlejet første gang	Procentvis forhøjelse af førstegangslejen
Før sept. 1939[1])	25[2])
Før dec. 1945	20
Før dec. 1948	15
Før dec. 1952	10
Før dec. 1960	5

1) Reguleringen omfatter dog kun lejligheder oipført efter 1900. For ejendomme opført før dette tidspunkt kan lejen kun forhøjes, såfremt mere end 80 % af lejerne er indforstået med forhøjelsen. I modsat fald tænkes sagen forelagt et lokalt huslejenævn.
2) For erhvervsejendomme dog 40 %.

indvendig resp. udvendig vedligeholdelse skal forhøjes fra 5 til 15 % resp. fra 18 til 23 % – beregnet af førstegangslejen. Forliget skønnes at omfatte 600.000 lejligheder, hvoraf ca. 400.000 er opført mellem 1900 og 1939.

Det bestemmes endeligt, at den adgang til forhøjelse af lejen ved genudleje på 25 %, som ejerne har haft adgang til siden 1962, begrænses til 10 %, og at en sådan forhøjelse skal modregnes i alle senere lejeforhøjelser. Ordningen tænkes administreret af et landsråd i samarbejde med lokale huslejenævn. For bebyggelser med under 9.000 indbyggere vil huslejen dog som hidtil kunne fastsættes frit efter aftale mellem ejer og lejer. En nærmere vurdering af forligets rækkevidde vil kræve en ret detailleret analyse, men grove beregninger lader formode, at dets bidrag til en udligning af huslejen er ret beskedent. Til belysning af størrelsesordenen af de foreslåede lejeforhøjelser kan anføres, at den gennemsnitlige månedlige leje for en 2-værelses (3-værelses) lejlighed med centralvarme i hovedstadsområdet (København, Frederiksberg og Gentofte) ved boligtællingen i 1940 var 69 kr. (89 kr.). Som følge af forskellige reguleringer er de faktiske huslejer siden blevet forhøjet noget, skønsmæssigt med omkring 50 %, dvs. til ca. 110 kr. (ca. 130 kr.). Prisen for tilsvarende lejligheder, opført i begyndelsen af 1960'erne, andrager skønsmæssigt ca. 400 kr. (ca. 500 kr.) pr. måned. Efter forliget vil denne forskel blive nedbragt med ca. 17 kr. (ca. 22 kr.) månedligt.

20.–2.–56.

H. K.